

ERGEN ÖZNEL İYİ OLUŞU İLE KİMLİK STATÜSÜ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Investigation of Relationship between Adolescents' Subjective Well-Being and Identity Status

Ali ERYILMAZ¹
Ayşe AYPAY²

Özet

Bu çalışmanın amacı ergen öznel iyi oluşu ile kimlik statüleri ve cinsiyet arasındaki ilişkileri incelemektir. İlişkisel modeldeki bu araştırma, 14-17 yaş arasındaki lise öğrenimi gören 131 kız ve 124 erkek olmak üzere toplam 255 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, benlik statüleri ölçeği, pozitif-negatif duygu ölçeği ve yaşam doyumu ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada, t-testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi teknikleri kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, başarılı ve ipotekli kimlik statüsüne sahip olma ile ergen öznel iyi oluşu anlamlı ve önemli düzeyde ilişkili bulunmuştur. Ergen öznel iyi oluşu cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Başarılı kimlik statüsüne sahip ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri yükselirken, ipotekli kimlik statüsüne sahip ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri düşmektedir. Bulgular literatür bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ergen, öznel iyi oluş, kimlik statüleri

Abstract

The purpose of this study was to investigate the relationships among adolescents' subjective well being, identity status and gender. This study is a correlational study. A total of 255 (131 female and 124 male) participants who were adolescents between the ages of 14 and 17 were included in the study. t-test, Pearson Correlation and Multiple Regression Analysis were used to analyze the data. In this study, an extended version of objective measure of ego identity scale, positive-negative affect scale and also satisfaction of life scale were used. Findings indicated that identity achievement and foreclosure were related with adolescents' subjective well being. Adolescents' subjective well being did not differ based on gender. When adolescents have higher level of identity achievement status, their subjective well-being level increases. Moreover, if adolescents have higher level of identity foreclosure status, their subjective well-being level decreases.

Keywords: adolescent, subjective well-being, identity status

GİRİŞ

Pek çok bilimsel disiplin alanının ortak konularından biri mutluluktur. Psikolojide mutluluk, öznel iyi oluş kavramıyla ele alınır. Öznel iyi oluş,

¹ Yrd.Doç.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eskişehir, erali76@hotmail.com

² Yrd.Doç.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eskişehir, ayseaypay@hotmail.com

bireyin yaşamını değerlendirmesi ve yargı bildirmesi anlamına gelir. Öznel iyi oluşun üç önemli alt boyutu bulunmaktadır (Andrews ve Whitney, 1976; Deiner, 1984). Olumlu duygulanım, öznel iyi oluşun ilk alt boyutudur. Literatürde olumlu duygulanım ögesinin gurur, güven, heyecan, ilgi ve neşe gibi duyguları içerdiği belirtilmektedir. Öte yandan, öfke, nefret, suçluluk, üzüntü gibi duygular, öznel iyi oluşun olumsuz duygulanım boyutunun içeriğini oluşturmaktadır. Yaşam doyumu boyutuna gelince, bu boyut, öznel iyi oluşun bilişsel bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Öznel iyi oluşun yaşam doyumu boyutu, bireyin çeşitli yaşam alanlarındaki doyumuna ilişkin değerlendirmelerini içerir (Myers ve Deiner, 1995). Birey, yaşamından doyum alıyorsa, olumlu duyguları sıklıkla ve olumsuz duyguları çok az yaşıyorsa, bu durum onun öznel iyi oluş düzeyinin oldukça yüksek olduğu anlamına gelir.

Literatür incelendiğinde, öznel iyi oluşun pek çok değişkenle ilişkisinin araştırıldığı görülür. Bu bağlamda öznel iyi oluşla cinsiyet (Fujita, 1991), yaş (Ryff, 1989), eğitim (Veenhoven, 1991), gelir ve medenî durum (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999), sağlık (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999), din (Pollner, 1989), yaşam olayları (Scherer, Weintraub ve Carver, 1986), öz saygı (Deiner ve Deiner, 1995; Lyubomirsky ve Lepper, 1999), iyimserlik (Lucas, Diener ve Suh, 1996), akademik başarı (Loveless, 2006), kişilik özellikleri (Myers ve Deiner, 1995) gibi değişkenlerle arasındaki ilişkilere bakılmıştır.

Yetişkinler üzerinde yapılan çalışmaların sonucunda, öznel iyi oluşu üç önemli faktörün etkilediği bulunmuştur. Bu faktörlerden ilki kişilik özellikleridir. Özellikle dışa dönüklük ve duygusal dengesizlik gibi kişilik özelliklerinin öznel iyi oluşun %50'sini açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır (Myers ve Deiner, 1995). İkinci faktör olarak, amaçlı etkinliklerin öznel iyi oluşu etkilediği sonucuna varılmıştır. Amaçlı etkinliklerin bireylerin öznel iyi oluşlarını %40 oranında açıkladığı sonucuna varılmıştır (Lyubomirsky, Sheldon ve Schkade, 2005). Öznel iyi oluşu etkileyen son faktör ise, demografik değişkenlerdir. Yaş, cinsiyet, eğitim, medenî durum ve gelir gibi değişkenler, demografik değişkenlerin içeriğini oluşturmaktadır. Demografik değişkenlerin bireylerin öznel iyi oluşlarını %10 oranında açıkladığı bulunmuştur (Lyubomirsky, Sheldon ve Schkade, 2005). Literatürde ergen öznel iyi oluşu ile ilgili bilgi ve bulgular yetişkin öznel iyi oluşuna ilişkin bilgi ve bulgulara paraleldir (Huebner, 1991).

Ergenlerin bir kimlik oluşturmaları, ergenlikte çok önemli bir gelişim görevidir (Erikson, 1959, 1968). Ergenler, kendilerini sosyo-kültürel çevreleriyle olan ilişkileri içerisinde tanımlamak durumundadır. Benliklerini, kişisel olarak tanımladıkları kimlikle bütünleştirme göreviyle karşı karşıyadırlar. Literatürdeki ergenlerin kimlik edinmeleri konusundaki çalışmaların pek çoğu, Erikson'un (1959) çalışmaları temelinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Marcia (1966, 1980), Erikson'un düşüncelerini işe vuruk hâle getiren bilim adamlarından biridir. Marcia (1980), kimliği, bireylerin dürtülerinin, yeteneklerinin ve inançlarının dinamik bir şekilde örgütlenmesi olarak tanımlar. Dört önemli kimlik statüsünün, kriz

ve bağlanma olmak üzere iki ilkeyle şekillendiğini belirtir. Kriz, bireylerin geçmişteki seçimlerini, inançlarını sorgulamalarını içeren bir karar verme süreci olarak ele alınır. Bağlanma ise, bireylerin, seçtikleri alternatifler için ödedikleri bedellerin ve yaptıkları yatırımların düzeylerini belirtir. Bir başka deyişle bağlanma, bireylerin amaçlarına, değerlerine ve inançlarına olan bağlılıklarını gösterir. Bu iki ilkenin varlığına ya da yokluğuna bağlı olarak ergenler, başarılı, ipotekli, dağınık ve askıya alınmış olmak üzere dört önemli kimlik statüsünden birine atanırlar (Marcia, 1980). İpotekli kimliğin anlamı, bireylerin kriz yaşadıklarına ilişkin bir belirti göstermeksizin, birtakım değerlere, ilkelere ve inançlara, onları test etmeden bağlanmasıdır (Adams, 1999). Başarılı kimlik statüsünün anlamı, bireylerin yaşadıkları krizler sonucunda kendi seçtikleri değerlere, ilkelere ve inançlara bağlanmasıdır. Askıya alınmış kimlik bireylerin yaşadıkları krizler sonucunda kendi ilkelerine, değerlerine ve inançlarına ilişkin birtakım araştırmalar yapmalarına karşın henüz bunlara bağlanmaması anlamına gelir. Son olarak dağınık kimlik ise, bireylerin inançlarını, değerlerini ve amaçlarını belirlemedikleri ve bunun bir sonucu olarak da amaçlarına bağlanmadıkları anlamına gelir (Adams, 1999).

Öznel iyi oluş ile kimlik statüleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, bireyci Batı toplumlarında bireylerin kimlik edinmeleri ile ruh sağlıkları arasında olumlu yönde ve anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu sonucuna varılmıştır (Josselson, 1994; Meeus, Iedema, Helsen ve Vollebergh, 1999; Nurmi, Berzonsky, Tammi ve Kinney, 1997). Kimlik statüleri açısından bakıldığında, başarılı ve ipotekli kimlik statüsüne sahip bireylerin diğer kimlik statülerine sahip olanlara oranla daha yüksek öznel iyi oluş düzeylerine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Öte yandan askıya alınmış kimlik statüsüne sahip bireylerin, en düşük öznel iyi oluş düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Dağınık kimlik statüsüne sahip olanların ise, öznel iyi oluş düzeyleri açısından başarılı, ipotekli ile askıya alınmış kimlik statüsü arasında yer aldığı görülmüştür (Meeus, 1996). Bazı çalışmalarda ise, dağınık kimlik statüsüne sahip olanların en düşük öznel iyi oluş düzeyine sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Çünkü dağınık kimlik statüsüne sahip olmak, bireylerin yaşamlarına yön verecek ölçütlerinin ve geleceğin daha iyi olacağına ilişkin umutlarının olmadığı anlamına gelir. Tüm bunlar, dağınık kimlik statüsüne sahip olan bireylerin öznel iyi oluş düzeylerinin daha üst düzeye gelmelerini önlemektedir (Waterman, 2007). Berzonsky (2003), öznel iyi oluş ile kimlik statüleri arasındaki ilişkilerde temel noktanın bağlanma boyutu olduğunun altını çizmiştir. Çünkü kimlik statülerinde bağlanma, bireylerin kişisel deneyimlerini yorumlamalarına, yaşama anlam yüklemelerine ve yön vermelerine, yardımcı olmaktadır. Bir başka açıdan bağlanma, bireylerin amaçlar belirleyip bu amaçlar doğrultusunda çabalamalarına yardımcı olmaktadır (Vleioras ve Bosma, 2005). Öznel iyi oluşun etkinlik kuramına göre, bireylerin amaçlarını gerçekleştirmeleri, onların kendilerini yetkin hissedip mutlu olmalarını sağlamaktadır (Emmons, 1986, 1999).

Ulusal literatürde, gerek yetişkin gerekse ergen öznel iyi oluşu ile ilgili yürütülen çalışmalar bulunmaktadır. Ergen öznel iyi oluşu açısından bakıldığında ulusal literatürde ergen öznel iyi oluşunun, normal ve sorunlu ergenlerin (Köker, 1991), suça yönelen ve yönelmeyen ergenlerin (Nalbant, 1993) yaşam doyumu düzeyleri açısından karşılaştırılması, ergenler için mutlu olmanın yollarının incelenmesi (Eryılmaz ve Yorulmaz, 2006a), mutluluk tanımlamaları (Eryılmaz ve Yorulmaz, 2006b), ergen öznel iyi oluşunun başa çıkma ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi (Eryılmaz, 2009) bağlamlarında ele alındığı görülür.

Literatür incelendiğinde, yüksek öznel iyi oluş düzeylerine sahip bireylerin, daha sosyal ve yaratıcı oldukları (Deiner, 1984), daha iyi bir bağımsızlık sistemine sahip oldukları ve uzun süreli yaşadıkları (Lucas, Clark, Georgellis ve Diener, 2004), daha çok para kazandıkları, daha iyi birer vatandaş oldukları ve iş yaşamında daha üretken oldukları (Lyubomirsky, King ve Diener, 2005), evlilik doyumlarının yüksek olduğu (Diener, Nickerson, Lucas ve Sandvik, 2002), stresle daha iyi başa çıktıkları (Diener ve Seligman, 2002, 2004) görülür. Ruh sağlığı alanında gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında, dünyada 450 milyon insanın ruhsal ve davranışsal bozukluk sergilediği ve her dört bireyden birinin yaşamı boyunca bir ya da daha fazla ruhsal bozukluk yaşadığı belirlenmiştir (WHO, 2001). Ruhsal bozukluklar, içinde bulunduğu topluma psikolojik, sosyal ve ekonomik yük getirdiği gibi aynı zamanda fiziksel hastalık risklerini de artırmaktadır. Böylece bireylerin yaşama uyumları bozulmakta ve bireyler mutsuz bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedir (Gültekin, 2010). Bu noktada, bireylerin ruh sağlıklarını olumluya götüreceği ve öznel açıdan kendilerini daha iyi hissetmelerine yardımcı olacak kaynakları bulmak önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmalara göre, ergenler, yeme bozuklukları, madde bağımlılığı, okula uyumsuzluk, depresyon ve intihara yönelme gibi olumsuz davranışlar sergilemektedir. Bu olumsuzluklar, ergenlerin gelecekteki rollerini ve sorumluluklarını yerine getirmelerine engel olmaktadır (Mcknight, Huebner ve Suldo, 2002). Ergenlerin, gelecekteki rollerini ve sorumluluklarını başarılı bir şekilde gerçekleştirmeleri için öznel açıdan daha iyi bir konuma gelmeleri önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada, ergen öznel iyi oluşu ile kimlik statüleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi; ergen öznel iyi oluşunun cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının ve ergen öznel iyi oluşunun kimlik statüleri tarafında ne ölçüde yordandığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma bazı değişkenler arasındaki ilişkiler açısından mevcut durumun betimlenmesini içeren ilişki modelinde bir araştırmadır.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya yaşları 14-17 arasında olan, lise öğrenimine devam eden ve kronik bir rahatsızlığı olmayan ergenler alınmıştır. Bu amaçla araştırma 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara'nın Keçiören ilçesinde genel lisede ve Anadolu lisesinde öğrenim gören 14-17 yaşları arasındaki 131 kız (%51.4) ve 124 erkek (%48.6) olmak üzere toplam 255 ergen lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan ergenlerin 162'si (%63.5) dokuzuncu sınıf, 90'nı (%35.3) onuncu sınıf, 2'si on ikinci sınıf ve 1'i (%4) on birinci sınıf öğrencisidir. Çalışma grubunda yer alan ergenlerden 18'inin (%7.1) annesi ve babası boşanmış, 230'unun (%90.2) annesi ve babası birlikte yaşamakta ve 7'sinin (%2.7) annesi veya babası ölmüştür.

Veri Toplama Araçları

Yaşam Doyumu Ölçeği (Satisfaction With Life) (YDÖ): YDÖ, Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilmiş ve Köker (1991) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. Toplam beş maddeden oluşan ölçek, Likert tipindedir ve 1-7 arasında puanlanmaktadır. YDÖ'de işaretlenen seçeneklerin değerleri toplanarak toplam puan elde edilmektedir. Köker (1991) tarafından ölçekteki maddelerin her birine verilen yanıtların kararlılığı için "test-tekrar test" yöntemi ve ölçeğin ne denli iyi işlediğini anlamak amacıyla madde analizi çalışması yapılmıştır. Üç hafta ara ile iki kez uygulanan ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Madde analizi çalışmasında ise, ölçeğin madde puanları ile test puanları arasındaki korelasyon katsayısı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile hesaplanmıştır. Ayrıca, ölçeğin Cronbach-Alfa güvenilirlik katsayısı .76 olarak elde edilmiştir; bu çalışma grubundaki Cronbach-Alfa güvenilirlik katsayısı ise, .84 olarak bulunmuştur.

Pozitif - Negatif Duygu Ölçeği (Positive - Negative Affect Scale)(PNDÖ): PNDÖ, Watson, Tellegen ve Clark (1988) tarafından geliştirilmiş ve Gençöz (2000), tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek; on olumlu, on olumsuz duygu maddeleri içermekte ve 5'li likert tipine göre değerlendirilmektedir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı Negatif Duygu için .83, Pozitif Duygu için .86 bulunmuştur (Gençöz, 2000). Ölçekteki olumlu ve olumsuz duygu puanları ayrı ayrı hesaplanmaktadır.

Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği (BKSÖ): Bu çalışmada ergenlerin kimlik statülerini belirlemek amacı ile BKSÖ kullanılmıştır. BKSÖ, Bennion ve Adams (1986) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, Türkçe'ye Eryüksel ve Varan (1999) tarafından uyarlanmıştır. BKSÖ, ergenlerin Marcia (1966) tarafından tanımlanan dört ayrı kimlik statüsünden hangisinde bulunduğunu belirlemeye yönelik, 64 maddeden oluşan bir kâğıt-kalem ölçeğidir (Benion ve Adams, 1986). Uyarlama çalışmasında BKSÖ'nün iç tutarlılık katsayıları başarılı kimlik statüsü için .83; ipotekli kimlik statüsü için .87; askıya alınmış

kimlik statüsü için .83 ve dağınmık kimlik statüsü için ise, .84 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

BKSÖ'de ideolojik kimlik alanı ve kişilerarası kimlik alanı olmak üzere iki alt alanda bilgi toplanmaktadır. Çalışmalarda bu iki alan bağımsız olarak değerlendirilebildiği gibi her iki alanda alınan puanlar toplanarak toplam puan üzerinden de değerlendirme yapılabilmektedir (Eryüksel ve Varan, 1999). Bu araştırmada her iki alandaki kimlik statülerine ait puanlar toplanarak, toplam puan üzerinden analiz edilmiştir. Buna göre her bir kimlik statüsünden alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan da 96'dır.

Günümüzde öznel iyi oluş, yaşam doyumu ile olumlu ve olumsuz duyguların değerlendirilmesini içeren ölçek maddeleri ile ölçülmektedir. Literatürde, öznel iyi oluşun ölçülmesinde sıklıkla kullanılan ölçekler, YDÖ ve PNDÖ'dür. Yapılan çalışmalarda iki yöntem izlenmektedir: Birinci yöntem, bu ölçekleri ayrı ayrı kullanma şeklindedir. İkinci yöntem ise, öznel iyi oluşun kuramsal tanımlamasına dayanmaktadır. Bu tanımlamaya bağlı olarak öznel iyi oluş, aşağıdaki eşitlik uygulanarak ölçülmektedir:

$$\text{Öznel İyi Oluş} = (\text{Yaşam Doyumu} + \text{Olumlu Duygu}) - \text{Olumsuz Duygu}$$

İkinci yöntemde, YDÖ ve PNDÖ birlikte kullanılmaktadır. Böylece, yukarıdaki eşitlik uygulanarak toplam öznel iyi oluş puanı elde edilmektedir (Deiner ve Fujita, 1995). Bu çalışmada, yukarıdaki eşitlik doğrultusunda toplam öznel iyi oluş puanları üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada öğrencilerin öznel iyi oluş puanlarının ortalama ve standart sapmaları ile BKSÖ'nün alt boyutlarından aldıkları puanların ortalama ve standart sapmalarının hesaplanmasında betimsel istatistikler kullanılmıştır. Öğrencilerin öznel iyi oluşu ile kimlik statüleri arasında bir ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Kimlik statülerinin ergen öznel iyi oluşunu yordama düzeyinin belirlenmesi amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Öznel iyi oluşun cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı t-testi ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Betimsel İstatistikler

Bu çalışmanın bağımlı değişkeni öznel iyi oluştur. Kimlik statüleri ise, çalışmanın bağımsız değişkenleridir. Değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Betimsel İstatistikler

	İstatistiki Değerler	
	Ortalama	Standart Sapma
Öznel İyi Oluş	34.83	13.93
Başarılı Kimlik	63.89	10.55
Askıya Alınmış Kimlik	56.05	11.43
İpotekli Kimlik	56.62	10.81
Dağınmık Kimlik	65.42	9.79

Tablo 1'deki kimlik statülerine ilişkin ortalama puanlar, her bir kimlik statüsünde alınabilecek en düşük (16) ve en yüksek (96) puan dikkate alınarak değerlendirildiğinde; bu çalışma grubundaki ergenlerin başarılı kimlik ve dağınmık kimlik statü puanları diğer iki statü puanlarına göre biraz daha yüksek olsa da, ergenlerin dört kimlik statüsünde de orta düzeyde yer aldıkları söylenebilir.

Öznel İyi Oluşun Kimlik Statüleri ile İlişkilerine Yönelik Bulgular

Ergen öznel iyi oluşu ile kimlik statüleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Korelasyon Analizi Sonuçları

	Öznel İyi Oluş
Başarılı Kimlik	.43**
Askıya Alınmış Kimlik	.06
İpotekli Kimlik	-.31**
Dağınmık Kimlik	-.06

** $p < .01$

Tablo 2'deki bulgulara göre, ergen öznel iyi oluşu ile başarılı kimlik statüsü arasında orta düzeyde anlamlı ve pozitif yönde korelasyon ($r = 0.43$, $p < .01$) vardır. Bu bulgulara göre, ergenler başarılı kimlik statüsü geliştirdikçe, öznel iyi oluş düzeyleri de yükselmekte ya da öznel iyi oluş düzeyleri yükseldikçe başarılı kimlik statüleri de gelişmektedir. Ergen öznel iyi oluşu ile ipotekli kimlik statüsü arasında ise orta düzeyde anlamlı ve negatif yönde korelasyon ($r = -0.31$, $p < .01$) vardır. Bu bulgulara göre, ergenler ipotekli kimlik statüsü geliştirdikçe, öznel iyi oluş düzeyleri düşmektedir ya da öznel iyi oluş düzeyleri yükseldikçe ipotekli kimlik statüleri zayıflamaktadır.

Ergen Öznel İyi Oluşunun Cinsiyete Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir farklılaşım gösterip göstermeyeceğinin belirlenmesi amacıyla t-testi yapılmıştır. t-testi sonucunda, ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı [$t_{(253)} = .760, p > .05$] belirlenmiştir.

Kimlik Statülerinin Ergen Öznel İyi Oluşunu Yordama Düzeyine İlişkin Bulgular

Kimlik statülerinin ergen öznel iyi oluşunu yordama düzeyinin belirlenmesi amacıyla Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	B	SEB	Beta	t-değeri	p-değeri
Başarılı Kimlik	.57	.14	.43	3.89	.00
Askıya Alınmış Kimlik	.08	.13	.06	.60	.54
İpotekli Kimlik	-.40	.14	-.31	-2.75	.00
Dağmık Kimlik	-.08	.14	-.06	-.59	.55
Bağımlı Değişken: Öznel İyi Oluş					
R= .33	R ² =.11	F= 5.22		p=.000	

Tablo 3’deki çoklu regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında, kimlik statülerinin ergen öznel iyi oluşunu anlamlı ancak düşük düzeyde açıkladığı görülmektedir ($R = .33, R^2 = .11, F = 5.22, p < .00$). Kimlik statülerinin öznel iyi oluş ile ilişkileri tek tek ele alındığında, regresyon eşitliğinde en çok başarılı kimlik statüsüne sahip olmanın ($\beta = .43; p = .00$), ikinci olarak ise, ipotekli kimlik statüsüne sahip olmanın ($\beta = -.31; p = .00$), ergen öznel iyi oluşunu anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir. Başarılı kimlik statüsüne sahip olma, ergen öznel iyi oluşunu pozitif yönde ve anlamlı düzeyde açıklarken, ipotekli kimlik statüsüne sahip olma ise, ergen öznel iyi oluşunu negatif yönde ve anlamlı biçimde açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre ilgili değişkenler, öznel iyi oluştaki varyansın %11’ni açıklamaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada ergen öznel iyi oluş ile kimlik statüleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı, ergen öznel iyi oluşun cinsiyet açısından farklılaşım durumu belirlenmeye çalışılarak; kimlik statülerinin öznel iyi oluşu yordama düzeyi incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre, ergen öznel iyi oluşu ile başarılı kimlik arasında anlamlı ve aynı yönlü, ipotekli kimlik arasında anlamlı ve zıt yönlü ilişkiler bulunmuştur. Bir başka deyişle, başarılı kimlik statüsüne sahip olan ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinde de artış; ipotekli kimlik statüsüne sahip olan ergenlerin ise öznel iyi oluş düzeylerinde düşüş

görülmüştür. Çoklu regresyon analizi, başarılı ve ipotekli kimlik statülerinin birlikte ergen öznel iyi oluştaki varyansın %11'ni açıkladığını göstermiştir. Bulgular ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyete bağlı olarak anlamlı biçimde farklılaşmadığını da göstermiştir.

Bu çalışmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, başarılı kimlik statüsüne sahip olma ile öznel iyi oluş arasında olumlu yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, bireyci Batı toplumlarında gerçekleştirilen çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Waterman, 2007). Bu sonuç, öznel iyi oluşun etkinlik kuramına göre açıklanabilir. Etkinlik kuramına göre, bireylerin öznel iyi oluşlarının nedeni, etkinliktir. Bireylerin, amaçlarından çok amaçlarını gerçekleştirirken yapmış oldukları etkinlikleri, onların öznel iyi oluşlarını artırır (Deiner, 1984; Ryan ve Deci, 2001). Etkinlik kuramına göre, öznel iyi oluş, bireyin belirlemiş olduğu amacı gerçekleştirmek için çabalaması durumunda artar (Emmons, 1999). Bireyler başarılı kimlik, statüsünde başkalarına bağlı olmaksızın kendi inançlarını, değerlerini ve ilkelerini oluşturmaktadır. Bu oluşum sürecinde gerçekleştirilen etkinlikler, öznel iyi oluşun etkinlik kuramında da belirtildiği gibi onların öznel açıdan daha iyi bir düzeyde olmalarına yardımcı olmuş olabilir.

Kimlik statülerine ilişkin kültürler arası çalışmalar gerçekleştirilmesine karşın, bireyci Batı toplumlarının dışındaki toplumdaki kimlik statülerinin anlamının nasıl olduğuna ilişkin çalışmalar sınırlıdır (Kroger, 1993). Toplulukçu kültürlerde, ipotekli kimlik statüsü sağlıklı gelişimin yansıması olarak görülmektedir. Kurallara ve değerlere sıkı sıkıya bağlılık, grup bütünlüğünü sağladığı için, bireylerin gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesine neden olur (Côté ve Levine, 1988; Spencer ve Markstrom-Adams, 1990). Bu çalışmada, Türk ergenleri için ipotekli kimlik statüsüne sahip olma ile öznel iyi oluş arasında olumsuz yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bu çalışmanın bulgularına benzer bulguların elde edildiği çalışmalar literatürde yer almaktadır (Hofer, Kärtner, Chasiotis, Busch ve Kiessling, 2007). Hofer ve arkadaşlarının (2007) yapmış oldukları kültürler arası çalışmanın sonucuna göre, Kamerunlu ergenler için ipotekli kimlik statüsüne sahip olma ile öznel iyi oluş arasında olumlu yönde ilişkiler bulunmuşken; Alman ergenler için tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Bu noktada, Bu çalışma grubundaki Türk ergenleri Alman ergenlerine benzer bir örüntü sergilemektedir. Bu bulgular, Kağıtçıbaşı'nın (2000) görüşlerini desteklemektedir. Kağıtçıbaşı'na (2000) göre, Türk toplumundaki benlikler, sanayileşme ile birlikte özerk-ilişkisel benliklere doğru bir eğilim göstermektedir. Bu eğilimin bir sonucu olarak Türk ergenleri, kimlik statüleri ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide Batılı ergenler gibi örüntüler ortaya koymuş olabilirler.

Araştırmanın bir başka ilginç bulgusu, ipotekli kimlik statüsüne sahip olma ile öznel iyi oluş arasında zıt yönde ve anlamlı düzeyde ilişkilerin bulunmasıdır. Bu bulgu, literatürde yer alan açıklamalara ters düşmektedir. Literatürde ipotekli kimlik de olsa, içerisinde bağlanma olduğu için bireylerin öznel açıdan daha iyi olmalarına yardımcı olduğu belirtilmektedir (Berzonsky,

2003). Bu çalışma grubundaki Türk ergenleri açısından bakıldığında, ipotekli kimliğe sahip olmak, onların öznel iyi oluşlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonucun altında, Türk toplumundaki ipotekli kimlik statüsünün niteliği yer alabilir. Geçmiş kuşaklarda, bireylerin değerlere sıkı sıkıya bağlı olmaları önemli görülmekteydi. Bir başka açıdan bu durum, bireylerin hazlarını artırmak yerine kurullarla yaşamayı tercih etmeleri anlamına gelmekteydi. Günümüzün ergenleri, geçmiş kuşakların değerlerine bağlanmanın onların hazlarını artırmalarını engellediğini düşünmüş olabilirler. Bu nedenle, bu çalışmada ipotekli kimlik statüsüne sahip olma ile öznel iyi oluş arasında olumsuz yönde ilişkiler bulunmuş olabilir.

Bu çalışmanın bir diğer ilginç bulgusu, hem askıya alınmış hem de dağıntık kimlik statüsüne sahip olma ile öznel açıdan iyi olma arasında anlamlı ve önemli düzeyde ilişkilerin bulunmamasıdır. Literatüre bakıldığında, her iki kimlik statüsüne sahip olanların diğer kimlik statüsüne sahip olanlara oranla daha düşük öznel iyi oluş düzeyine sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Meeus, 1996; Vleioras ve Bosma, 2005). Bu sonucun nedeni, hem çalışma grubunun özelliklerinden hem de kültürel faktörlerden kaynaklanmış olabilir. İlerleyen süreçte, farklı çalışma grupları üzerinde ve farklı kültürlerde yeni çalışmaların gerçekleştirilmesi literatürde daha detaylı bilgilerin yer almasına yardımcı olabilir.

Çoklu regresyon analizi kimlik statülerinin ergen öznel iyi oluştaki varyansı anlamlı ancak düşük bir oranda açıkladığını göstermiştir. Bu bulgular kimlik gelişimine ilişkin kuramsal tartışmalarla açıklanabilir. Erikson'a (1959, 1968) göre, kimlik gelişimi ergenlik döneminde kazanılması gereken bir gelişimsel görevdir. Sanayileşme ile birlikte toplumsal yapılar değişmiştir. Bu değişimin bir sonucu olarak da ergenliğin başlama yaşları daha erken yıllara çekilmiştir. Öte yandan yetişkinliğe geçiş yaşları ise ertelenmiştir. Arnett'e (2000) göre kimlik gelişimi ergenlik döneminde incelenmesi gereken bir konu değildir. İş, aşk ve dünya görüşü alanlarında denemelerin olduğu beliren yetişkinlik döneminde incelenmesi gereken bir konudur. Bu çalışma ergenler üzerinde gerçekleştirilmiş ve çalışmada Erikson'un görüşleri temel alınmıştır. Kimlik statülerinin ergen öznel iyi oluşunu yordama gücünün düşük olması kimlik gelişiminin beliren yetişkinlikte daha yoğun yaşanmasından kaynaklanabilir. İlerleyen süreçte beliren yetişkinlerin ve ergenlerin kimlik gelişimleri ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiler incelenebilir. Bu nokta da farklı bulgulara ulaşılabilir.

Bu çalışmanın bir diğer bulgusu da, ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin onların cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı bulgusudur. Bu bulgu literatürde yer alan bulguları destekler niteliktedir. Literatürde demografik değişkenler öznel iyi oluşu etkileyen bir faktör olarak görülmektedir. Ancak yaş, cinsiyet, eğitim, medenî durum ve gelir gibi değişkenlerden oluşan demografik değişkenlerin bireylerin öznel iyi oluşlarını ancak %10 oranında açıkladığı belirlenmiştir (Lyubomirsky, Sheldon ve Schkade, 2005).

Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı, çalışmanın lise öğrenimi gören ergenler üzerinde gerçekleştirilmesidir. İlerleyen çalışmalarda, lise öğrenimi

görmeyen ergenler üzerinde de çalışmaların gerçekleştirilmesi literatüre katkı sağlayabilir. Bu çalışmanın bulgularının tüm ergenlere genellenemeyeceği bilinmekle birlikte; bu çalışmanın bulgularına dayalı olarak, birkaç öneri geliştirilebilir. Öncelikle bu çalışmanın bulgularından, psikolojik yardım sunan meslek elemanları, anne-babalar ve öğretmenler faydalanabilir. Örneğin; psikolojik yardım sunan meslek elemanları, ergenlerin farklı alanlarda denemeler yapmaları için onları cesaretlendirebilir, onlara rehberlik edebilirler. Onların kişisel değerlerini, ilkelerini ve amaçlarını oluşturacak terapötik koşulları sağlayabilirler. Örneğin; çeşitli alanlarda yaşam amaçları edinmelerini sağlayacak programlar hazırlayabilirler. Öğretmenler, anne ve babalar, ergenlerin edindikleri inançlarını, değerlerini ve amaçlarını onları yargılamadan anlamaya çalışarak destekleyebilirler.

Sonuç olarak bu çalışma, psikoloji literatüründe başarılı bir kimliğe ulaşmanın hem psikolojik gelişimi hem de psikolojik açıdan işlevde bulunmayı olumlu olarak etkilediği düşüncesini desteklemektedir. Ergenler, başarılı bir kimlik edinirken aynı zamanda mutlu da olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adams, G. R. (1999). *The objective measure of ego identity status: A manual on theory and test construction*. Guelph, ON: Department of Family Relations and Applied Nutrition, University of Guelph.
- Andrews, F. M, & Withey, S. B. (1976). *Social indicators of well-being*. New York: Plenum Press.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Bennion, L., & Adams, G. R. (1986). A revision of the extended version of the objective Measure of ego identity status: An identity instrument for use with late adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 1, 183-198.
- Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3, 131-142.
- Côté, J. E., & Levine, C. (1988). A critical examination of the ego identity status paradigm. *Developmental Review*, 8, 147-184.
- Deiner, E. (1984). Subjective well being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-75.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Deiner, E., & Fujita, F. (1995). Resources, personal strivings, and subjective well-being: a Nomothetic and idiographic approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 926-935.
- Deiner, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653-663.
- Deiner, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., & Smith, H.E. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.
- Diener, E., Nickerson, C., Lucas, R.E., & Sandvik, E. (2002). Dispositional affect and job outcomes. *Social Indicators Research*, 59, 229-259.
- Diener, E., Seligman, M.E.P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81- 84.
- Diener, E., Seligman, M.E.P. (2004). Beyond money: Toward an economy of wellbeing. *Psychological Science in the Public Interest*, 5, 1-31.
- Emmons, R.A. (1986). Personal strivings: an approach to personality and subjective well being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1058-1068.
- Emmons, R.A. (1999). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. New York: Guilford.

- Erikson, E. H. (1959). Identity and the life cycle: Selected papers by Erik H. Erikson. *Psychological Issues, 1*, 1-171.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Eryılmaz, A. & Yorulmaz, A. (2006a). The way of being happy for adolescents. Paper presented at the *Xth Conference of European Association for Research on Adolescence*, Antalya, Turkey, May 2-6.
- Eryılmaz, A. & Yorulmaz, A. (2006b). Lay theories of happiness for adolescents. Paper presented at the *Xth Conference of European Association for Research on Adolescence*, Antalya, Turkey, May 2-6.
- Eryılmaz, A. (2009). *Başarı Çıkma Stratejilerinin Kişilik Özellikleri ile Ergen Öznel İyi Oluşu Arasındaki Aracı Rolü*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Eryüksel, G.N. ve Varan, A. (1999) *Benlik Kimliği Statülerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Makale.
- Fujita, F. (1991). An investigation of the relation between extroversion, neuroticism, positive affect, and negative affect. *Master's Thesis*, University of Illinois.
- Gençöz, T. (2000). Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15, 46, 19-26.
- Gültekin, B.K. (2010). Ruhsal Bozuklukların Önlenmesi: Kavramsal Çerçeve ve Sınıflandırma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(4), 583-594.
- Hofer, J., Kärtner, J., Chasiotis, A., Busch, H., & Kießling, F. (2007). Socio-cultural aspects of identity formation: The relationship between commitment and well-being in student samples from Cameroon and Germany. *Identity*, 7(4), 265-288.
- Huebner, E.S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly* 6, 103-111.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kroger, J. (1993). Ego Identity: An overview. In J. Kroger (Ed.), *Discussions on ego identity* (pp. 1-20). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Josselson, R. (1994). The theory of identity development and the question of intervention: An introduction. In S. L. Archer (Ed.), *Interventions for adolescent identity development* (pp. 12-25). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Loveless, T. (2006). How well are students learning? *The 2006 Brown Center Report on American Education*.
- Lucas, R.E., Clark, A.E., Georgellis, Y., & Diener, E. (2004). Unemployment alters the set point for life satisfaction. *Psychological Science*, 15, 8-13.
- Lucas, R. E., Diener, E., & Suh, E. (1996). Discriminant validity of well-being measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 616-628.
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803-855.
- Lyubomirsky, S., & Lepper, H. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46, 137-155.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change. *Review of General Psychology*, 9, 111-131.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159-187). New York: Wiley.
- Mcknight, C.G., Huebner, E.S., & Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behaviour, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in the Schools*, Vol. 39 (6), 677-687.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence*, 25, 569-598.

- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., & Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review*, 19, 419-461.
- Myers, D. & Deiner, E. (1995). Who is happy. *American Psychological Society*, 6, 1,1-19.
- Nalbant, A. (1993). *15-22 Yaşları Arasında Bulunan İslahevindeki, Gözetim Altındaki ve Suç İşlememiş Gençlerin Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumunu Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nurmi, J. E., Berzonsky, M. D., Tammi, K., & Kinney, A. (1997). Identity processing orientation, cognitive and behavioural strategies, and well-being. *International Journal of Behavioral Development*, 21, 555-570.
- Pollner, M. (1989). Divine relations, social relations, and well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 30, 92-104.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.
- Ryff, C.D. (1989). Happiness is everything or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
- Scherer, M. F., Weintraub, J. K., & Carver, S. S. (1986). Coping with stress: divergent strategies of optimists and pessimists. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51, 1257-1264.
- Spencer, M. B., & Markstrom-Adams, C. (1990). Identity processes among racial and ethnic minority children in America. *Child Development*, 61, 290-310.
- Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative? *Social Indicators Research*, 24, 1-34.
- Vleioras, G., & Bosma, H. A. (2005). Are identity styles important for psychological well being? *Journal of Adolescence*, 28, 397-409.
- Waterman, A. S. (2007). *Doing well: The relationship of identity status to three conceptions of well-being*. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 7, 289-307.
- Watson, D., Tellegen, A., & Clark, L. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1063-1070.
- World Health Organization (WHO) (2001). *The world health report 2001. Mental health: New understanding, new hope*. Geneva, World Health Organization.